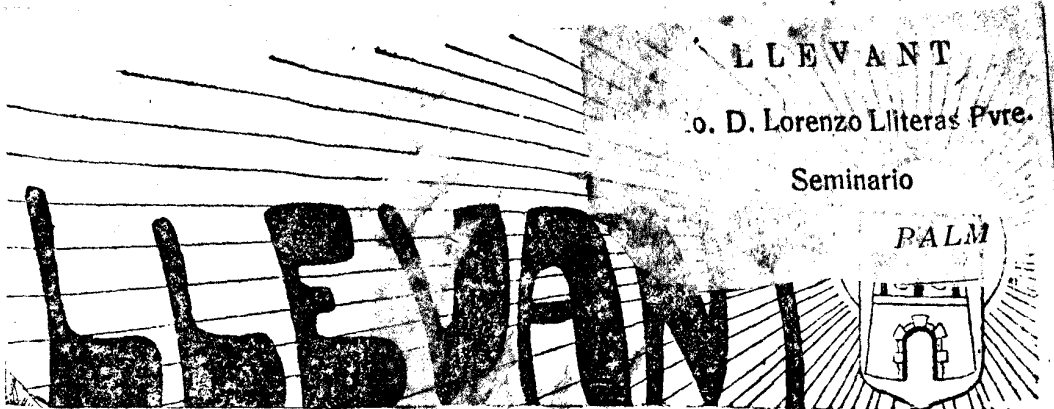

PREUS

Ant. Un trimestre 0'75
 A. l'ora id. 1'00
 Al Extranjer id. 1'50

Número solt
 15 cts.

QUINZENARI CATÓLIC MALLORQUI

Art. 15 de Maig de 1920

PER DEU I PER MALLORCA

Redacció i Administració
 Quatre Cantóns, 3

EL DRET FORAL

Com diguerem en el darrer article un dels aires fesonímics de Mallorca es el Dret, mes hem de fer recalcar que no sols es un dels trets fesonímics secundaris, sino que junt amb la llengua formen lo que'n diríem l'ànima que dona vida a la nostra regió.

Mallorca sense el Dret i sense la llengua, seria un ésser mort, una momia, an a qui sos fills pod fem tenir en el cor en recort de lo que fou, però la veuríem sense vida i per tant seria per demés tenir l'esperansa en son refflorir.

Així com Natura en la tardor entra en un somni letàrgic que la fa semblar morta, i al retornar la primavera la saba esponerosa del terrer puja soca amunt i enforteix els cimals i vivifica els branquillons qu'empnyen amb tota força i esclaten novament, exuberants de vida en flors i fruits, així n'hi ha d'emprende a Mallorca. Aquesta tardor e ivermada qu'han durat tres sigles mos ha fet semblar morts i de fet ho seríem si l'ànima nostra que es la formada p'el dret mallorquí no pujás soca amunt, an arás, i enfortís tot l'esser de Mallorca i no'l fes esclatar en belles obres literaries per medi de son verb i en una institució jurídica que mos jutgi segons el nostre dret i que en ses evolucions s'adapti sempre a las modalitats i evolucions de les nostres consuetuts.

Molts son encara els qui están a les fosques davant aqueixa qüestió del dret i no la senten perque no la comprenen. Igualment passava abans amb la qüestió de llengua. No veien la necessitat de usar en les manifestacions del nostre esperit la llengua propia suposat que 'havia cuidat el Govern de Madrid de donar-mos-ne una, la seua, que mos havia fet coneixer superfluament en les

escoles. Idó igual mos passa avui amb el dret. Mos ne donen un de fet, i volen que tots mos subjectem a ell.

Mallorca antigament, com Catatunya i Aragó se regia en lo jurídic per una lligislació propia inspirada en ses consuetuts que li imprimia caràcter i personalitat distinta de les demés.

Més els tristíssims governs que dugueren Espanya a la decadencia del sigle XIX a causa de ses tendencies uniformadores, se passaren pel cap uniformar les diverses lligislacions de les regions d'Espanya i manaren fer el Códic Civil. Però tenguis en conta que fins i tot ells, que tant unificadors se mostraven va veure ben clar qu'era un atentat a la personalitat de cada regió l'anorrear d'una plomada els drets forals, i així fou que les Corts uniformistes del 1888 respectaren aquest dret consignant en l'article 12 del meteix Códig Civil la declaració de que «totes les provincies i territoris aont subsisteixi el dret foral el conservarán en tota sa integridat sense que s'alteri en lo més mínim son régimen jurídic escrit o consuetudinari.»

El Tribunal Suprem, organisme encarregat, no de fer les lleis sino d'aplicarles, fa temps qu'es anat socavant a poc a poc aqueix dret i un día i un altra ha anat fallant conforme amb el Códic Civil i no conforme al dret foral de cada regió, fins que ara meteix la Audiencia territorial de Ciutat havia resolt un cas de successió intestada d'acord amb el dret foral i el Tribunal Suprem el día 13 de decembre casá la sentencia donant com a raó que'l Códic Civil deu aplicar-se a tot Espanya en materia sucesoria arribant a declarar que la llei comú es incompatible amb el dret foral perque aqueix no solament impossibilita la uniformitat que ha de tenir la jurisprudencia, sino que ademés en lo que

pertaoca al principi de troncalidat, está en oposició amb el dret natural.

Pot ésser tot lo elevat que's vulgui el criteri dels qui formen el Tribunal Suprem però mai per mai poden refer per se lo qu'está legístat i no es d'extranyar si, haguents casades dues sentencies més de les Audiencies de Barcelona i Saragossa, s'han aixecades aquestes regions en protesta unaním per tal atropell

No hi ha dret a aufergar l'esperit de la nostra regió i aixó es lo que se vol fer desde Madrid amb ses tendencies uniformistes en lligisar.

Quant els pobles se senten contínuament atonats i estrets, quant les auferguen seguit, seguit, la expressió de sos caràcters típics, quant els organismes de la nació dominadora tracten amb tant de despreci un dels aires fesonímics regionals que en aquest cas es el dret foral calificantlo de atemptatori a l'ordre social i fins al Dret natural no s'ha d'extranyar que la regió o nació dominada senti desitjos d'emancipació. Es prou bé que en la convivencia de varies regions i nacionalitats formant un sol Estat, els qui regesen sos destins guardin tota casta de consideracions a cada poble integrant i respectin sempre sos drets peculiars.

Aquí no hi ha més. Mallorca forma part del Estat Espanyol com ehi formen part totes les demés regions, idó, no hi ha cap institució a la terra que justament pugadespujar la de son propi caràcter, (i les principals modalitats d'aquest son el dret i la llengua,) per imposar-l'hi el de les demés regions que l'integren.

Noltros hem de ser espanyols, però ho hem de voler ser tal com som, sense que ningú mos pugui mai minvá cap de les modalitats del nostre caràcter lo qual constituiria una intolerable ofensa a la nostra dignitat,

P l a n a l i t e r a r i a

MALLORCA TRIOMFADORA

En els Jocs Florals celebrats enguany a Barcelona els poetes mallorquins han assolit un gran triomf. Ha guanyat la *Violeta d'or* en Josep M.^o Tous i Maroto, que s'estat proclamat Mestre en Gai Saber, per haver ja obtingut els tres premis ordinaris. En Joan Ramis d'Ayreflor ha guanyat el primer Accessit a l'Englantina i Mossen Llorens Ribet es estat agraciat amb el premi destinat a la prosa.

El triomf del nostre poeta, és el triomf de Mallorca. Just es que LLEVANT honori avui ses columnes publicant les dues poesies premiades. Vat-les aquí:

La letania dels rosers

L: LA NIT DE MAIG

Té la nit clarors d'argent
brufada de rou de lluna
i porta un vel esplendent
a damunt la vesta brana.

El cel de Maig safiri
puntejat de pedreria
sembla un dossier de sati
per un bell Mes de Maria.

Ara fan oració
a dins els jardins, les roses
qui plenes d'emoció
de prima nit s'han desfolades.

Amb un bri de llum subtil
la lluna les ha engarçades
formant un collar gentil
tot de gemmes irisades.

I l'aigua, sonorament
brollant dins eures i moisa,
com un orga, el prec fervent
de les flors rima amb veu dolça.

¿Cóm ara, enjoiats rosers,
vostres flairoses tanyades
exhalen, com encensers,
les essències més preuades?

¿Tal volta dins el cel clar,
als nostros ulls amagada,
la Verge surt a guaitar
vostra florida embaumada?

La Verge de cabells d'or
i de mirada serena,
Regina del nostro cor,
de bondat i gràcia plena!

Concentrant mon esperit,
de les flors sent la pregària
que per l'espai infinit
puja a l'hora solitària.

Cada rosa de sati
per on la brisa llenega
és un llavi purpuri
o un llavi exangüe qui prega,

Ofrenant la vermelló
dintre les roses cruentes:

dels Màrtirs duja la claró
som llurs ferides roentes.

Quant en buij d'amor i fe
llur sang l'arena enrogia;
Senyora! feu-vos merce
de vostra mirada pia.

Amb vestidura de llí,
tremoloses de puresa,
les roses blanques, cap el
així preguen amb dolcesa:

Regina dels Sarcfins,
Espill qui jamai s'entela,
vullau que'ls nostros destins
sean, amb flairosa estela.

Dels vostros peus lillials
senyalau cada petjada
qu'è plèis gròms eternals
pujan planes i coronada.

Una espurna en cada flor,
el color prec irradiat,
irradia llambreges d'or
sobre regia sederia

Diguent: D'aquesta color
es la túnica brodada
de los Àngels del Senyor,
vostros patjes, Reina aimada.

Dins roses d'oseur matís
l'ull protegat s'hi congria,
l'ull pregón amb tot l'encís,
del qui l'avenir destrua.

Les Heroïnes cantant
de la Sagrada Escriptura
van eixes flors evocant
de Maria la figura.

Y al clar de lluna esplendent
ressona la melodia
dels rosers qui lentament
entonen la letania.

Cada prec una color
cada color una rosa,
cada rosa un pom d'oló
formant la sagrada glosa

qui s'enlaira, cel endins,
repetint les maravelles
de Maria, pels camins
qui il·luminen les estrelles.

JOSEP M.^o TOUS I MAROTO

LA VEREMADA

L: Impressió

Per cap goig d'aquest món el dona-
ria,
ai goig que tenc llevant-me demati
quant vermen els vinyars de la masia
i s'omplí la casa de l'olor del vi.

Els carros carregats de portadores
fan trontollar la clasta del casal,
i em desperten les joves vermadores
qui canten dins la fresca matinal.

Oh, el plaer d'obrir en aquella hora
la finestra qui's bada an el llevant!
Oh, l'alegría d'esguardar enfora
la verdor de la vinya llambrejant!

Com una pluja clarament daurada
hi baixa la vibràtil pols del sol,

i negretja, damunt la pampolada,
dels vermadors el fen d'estol.

Llevors em plau an rimar a les vi-
nyes
dins el carro que mena el parellor
seguint aquelles llarguerudes ginyes
qui trenquen el ro-stoll del sam-ster.

I mentre anem per entre les cama-
des,
fregant els ceps simètrics i ajasats,
és grat pensar que fan moltes som-
des
els reims d'aquells ceps tant carregats.

Devora el tall de vermadors s'aura
el carro de parell pa-ai-ent,
dins un bai d'orema ben madura
qui dona el cup un ténie torbament.

Avança calorosa la diada
per damunt la verdura del vinyar
i l'legueix l'afarosa pampolada
quan el solé comença acatarar.

Sota el capell, les vermadores te-
nen
la faç encesa de l'ardor del sol,
i sota el pampós les cepades cre-
menen.
Si passás una reitxa d'embatoll!

Llevó es quan corre aquella ombre
ta clara
que fa devora el marge el cireró.
El cos s'hi ajassa i de frescor s'ama-
ra.
i la son llangorosa li revé.

Ai, el cos pererós s'hi adormiria
tot d'una, si no fos que l'esperit
vol contemplar de nou la rodalia
qui tants i tants de cops l'ha emba-
dalit.

Més enllà del vinyar, a dins la tau-
ca
del sec ametlerar mig estollat,
s'esblaima la gentil masia blanca
amb el fasser qui guaita pel teulat.

Més lluny, sobre'l pujol s'alça la
vila
qui més que vila sembla un molinar;
per damunt tots aquells molins s'en-
fila
la caputxeta humil del campanar.

I al fons de l'horitzó, dins la calitja,
la serra vagorosa es va fonent...
No sé llavors lo que el cor desitja,
que també s'hi fondria lentament.

I d'aquella boirina somniosa
l'esperit se'n emboira tant i tant,
que davant de la vinya soleiosa
llavors l'ull, poc a poc, es va aciu-
cant...

Joan Ramis d'Ayreflor

Aquest periòdic está subjecte a
censura esglesiástica.

Mestres Escoles i Nins

Ortografia mallorquina

Com tethom sab, la lletra *o* correspon a dos sons diferents: el tancat, que es el meteix que fan els castellans en *oro*, *moro*, etc; i l'obert que es el que noltros fem al dir *corb*, *coll*, *pont*.

En totes les síl·labes que duen accent ortogràfic es molt fàcil l'escriptura i distinció d'aquest sons perque la *o* oberta s'escriu amb accent greu *ò* i la tancada amb accent agut *ó*.

La dificultat està en distingir els dos sons quant la paraula escrita no du accent ortogràfic. Però aquesta dificultat serà solement en la lectura, no en la escriptura.

En l'escriptura la cosa es clara de tot. Tant a un só com a l'altre correspon la lletra *ó*, si es àtona, sense accent; si es tónica i li perteneix accent li posarem com hem dit el greu si correspon a un só obert i l'agut si an el só tancat.

En la lectura, tots els mallorquins sabem interpretar bé els dos sons al llegir una paraula i es molt difícil establir en aquest assumpte regla fixa perque cada poble, i aixó passa aquí i per tot el mou canvia els sons de les vocals al seu arbitri.

Una s'en pot establir de fixa i es que la *o* en síl·laba àtona es sempre tancada i maldament procedesca de paraula que tenga *o* oberta en sa tónica. Així per exemple: De *corp*, *corpet*, de *tròs* *trosset*, de *coll*, *coll*.

En la mejor part de monosíl·labes en *o* aquesta se pronuncia oberta i oberta queda en la formació de sos derivats mentres conservi l'accent. Així: de

pos, *posa*, de *moll* *molla*, de *tort* *torta*, etc:

Tambe hi ha molts de monosíl·labes en *o* tancada o castellana i aquests la conserven igualment en la formació de derivats: De *tot*, *tota*, de *poll* *polla*, de *forc* *forca*, de *dolç* *dolça*, etc.

A F.

EL PRÓXIM CONGRÉS

De cada dia que nos acostam a la celebració del «Congrés Nacional d'educació» que tindrà lloc si Déu ho vol, en el pròxim juny a la nostra Ciutat més compremem la seua transcendència i la necessitat de que el magisteri balear mediti be les derivacions que pot tenir segons les conclusions presentades per cada ponent o aprovades pels congressistes.

El programa del congrés està ja publicat i escampat profusament. Els temes que conté son molts i variats. La tasca està repartida i per cert que'l repartiment fet es digne de que nos hi fixem un poc, mestres de Mallorca, perque no convé que nos deixem sorprendre per la lluentor del Congrés o per la fama dels Srs. Ponents i a lo millor nos quedem embolicats dins el llas de certes idees modernistes quant no heterodoxes que ells s'avanen de professar.

Els mestres qui nos gloriam de dir-nos catòlics i com a tals estam obligats a vetlar per la puresa d'ideals i per la sana educació dels nins a noltros confiats, no podem mirar amb indiferència el fet d'haver-se encarregat el desenvolup de temes espinosos baix el punt de vista moral i religiós a persones l'història de les quals nos pot ensenyar el seu criteri per noltros inadmissible en qüestions d'educació.

Es precís que'ls mestres qui estimen la tradicional religiositat del nostre poble prenguen un interès especial en que del pròxim congrés no surtin triomfants conclusions que tirin p'en terra els nostros arrelats i sans principis.

Convé que no n'hi falti cap de mestre catòlic però que no hi acudisquin indiferents i confiats, sino que desde'l moment que se sap ben clar que dels ponents que publica el programa del Congrés una grossíssima majoria son esquerrans i alguns rabiosament anticatòlics, hem

d'acudir-hi disposats a tractar les qüestions baix del nostre punt de vista i encausar la discussió cap a obtenir una esplèndida votació a favor dels temes ortodoxes, i tant en contra dels heterodoxes. Anem-hi cap alt a la defensa dels nostres ideals. Com a mestres conscients i dignes del títol d'educadors sia la nostra discussió raonada, serena, equànime, correcta, però sempre enèrgica, contundent, intransigent per reburxar els errors que vulguin sostenir i tractin d'infiltrar-nos els ponents inímic de la pedagogia catòlica.

Un mestre

Edificis Escolars

En la darrera plana que dedicarem en aquest assumpte parlarem ja de que l'Ajuntament de Sta. Margalida havia demanada subvenció per la construcció d'un edifici per escola graduada.

Avui, porem donar la agradosa notícia de que ja s'ha obtinguda. Acabats de aprovar els pressuposts del Estat immediatament s'ha acordada la subvenció. ¿Qué aixó se deu a la política? ¿I qué? La qüestió està en que aquella població contarà prest amb un centre d'ensenyansa a la moderna que es la basse del progrés dels pobles.

El poble d'Alaró està també d'enhonorabona. El seu dignísim Ajuntament, el diumenge passat va acordar també la construcció d'un edifici escolar, arretglar els plans i sollicitar la subvenció del Estat. Així se va envant.

I pensar que hi ha tants de pobles amb pretensions de progressius i amb orgull de adeiantats i tenen en total oblit la qüestió fonamental que és l'escola!

¿Quant serà que les caurà la bena de davant els ulls i ferán un gest de noblesa a favor dels seus nins?

Folklore Balear

CANSONS DES TONDRE

En aquest més a les possessions de la nostra pagesia, se ton de bon deveres i a dins les cases, de vall ses porxades, o a l'ombra de la clasta ressonen les veus dels tonadors que amb tonada peresívola al compás del *trís*, *tras* sort de les estidores van cantant cansonetes propies d'aquesta feina. Aquestes cansonetes son elements folklòrics dignes d'estima per aixó son també objecte de la nostra recerca i per aquest motiu posam aquí les que coneixem, esperant que'ls qui'n tenen més d'arreglades mos honrarán enviant-mos-ne:

Des bons tonadors del mon som jo i la gent no hu sap; no més m'embarassa es cap perque ses banyes ehi son-

(Artá.)

Jo no rob res an es vell ni an es pes de sa romana perque lo que deix de llana me n'ho solee du de pell.

id.

Amb estidores de fust tonem a devés marina jamb un aire de regina! Tonedós, toneu lo just.

id.

— Anveya, qu'esperouetges? ¿que t'han tocada sa pell?
— ¿Encara no't basta es vell sa carn i tot me festetges?

id.

Val més tondre una setmana que segá un pensament ¿saps que hu trob de diferent de tocá es carts o sa llana!

id.

Es tondre d'ivern es fret i mal sá per bestia:

— Taiau ran; ja creixerá— díu sa de Son Lladonet.

(Sineu.)

Es hora de badá s'ni i fe sa feina estirada

perque's tondre prim agrada a dona María Duy.

id.

Es qui tondre va posá no te pel de grosseria perque va di que volia bon beure i bon menjá, i bon tabac per fumá i aigordent entre dia; però no pensá a posá un'hora per reposá com han dinat a mig dia.

id.

Ramón des Pajols

JOCs D'INFANTS A MALLORCA El Rei Moro

Aquest joc es propi de nines. Més be que joc sembla una especie de ballet. Una d'elles s'assen en terra i totes les demés agafades de mans com qui balla *la verengera* la van voltant al temps que canten:

El Rei Moro seu enterra qui s'esclata de plorá que s'esclati, que's rebenti que a cadira no seuré.

La ditxosa, la llenterna aquest xotet enterra está.

Quant sou aquí s'aturen i uua amolla de mans i avensant cap a ella li díu:

Alsa, alsa fieta meva que ton pare't vol casá.

La del mig s'alsa i respon:

Ja dirás a lo meu pare amb a qui me vol casá?

I li contesta:

Amb el pastó de la muntanya et el qui guarda'l bestia.

T'ha de fé un vestit de seda d'aquells de du capellá també un de campauilles per díssapte aná a ballá.

I el joc queda acabat.

A Fanalet

Els jugadors han de ser cinc i per lo regular s'esculleix per lloc uns quatre cantons, o els quatre anguls d'un rectangul qualsevol. Un vin se posa en el

centre i els altres un a cada cantó. El d'el mig vetla per ocupar el primer cantó buit que tó-piga i els demés miren d'aprofitar un deseuít del des mig per canviar-se el cantó. Si al canviar-se, abans qu'un dels dos permatants arribiga al altre cantó el del centre pot o euparlo el qui queda en buit roman en mig i segueix el joc fins que s'en causen.

TÓPIGUES CIUTAT

Maldament avui en dia ja tenguem dins Mallorca unes quantes poblacions que s'honren amb so títol de *Ciutat*, la *Ciutat* per excel·lencia es Palma. A la pagesia, especialment els qui no han lletgit ni trescat gaire, no diuen mai Palma sino Ciutat. *Anam a Ciutat*, venim de *Ciutat*, etc.

Els elements folklòrics que hem recullits en referencia a Ciutat no son molts. Però tal volta col·laborador nostre mos ajudarà a augmentar-ne el caramull.

A un *ciudadá* ben caracterisat, d'aquells qui fan *kiek, kiek*, que apenes coneix la pagesia, i s'admira de les coses més ignocents d'aquesta li diuen *un ciudadá ranci*.

També es molt corrent a la pagesia dir *que'ts ciudadans no més tenen un budell*. Aixó es, que menjen poc, que amb poca cosa s'aconorten.

Tenim un refrany qui díu:

A Ciutat que hi estiga qui hi es nat.

També son molt conegudes les signients cançons:

A Ciutat ehi ha mossons qui's passetgen tot lo dia i quant ve devés mig dia es gat jeu dins es fogons.

No hi ha vila com Ciutat ni parroquia com la Seu ni capellá com el Bisbe ni barco com es Correu

Del Passat i del Present

Peste llevantina

DE COM VENGUÉ A ARTÁ

La vila de Son Servera fins l'any 1812 fou llogaret d'Artá, com també ho era Capdepera; però en virtut de l'article 310 de la Constitució de l'any 1812 en que s'ordenava que's creàs Ajuntament en tots els pobles que contassen més de mil ànimes, Son Servera, que segons l'empatronament fet p'el Vicari D. Antoni Nadal en tenia més de 1600 logrà s'indpendencia, constituint-se en vila autònoma. Mes, creat allà un ajuntament propi, just el tengueren fins el 14 d'Agost de l'any 1814, en que per supressió del Còdic Constitucional, fou suspès, quedant-se de nou llogaret d'Artá fins a la primavera del 1820 en que tornà recobrar l'indpendencia Son Servera per haver se posada vigent la llei citada. Contava a les hores 1808 ànimes.

Essent a'ixí que tant poc feia que s'era declarada independent la vila de Son Servera quant heu arribà la peste bubònica, es de creure que els vecins d'aquella vila i els d'Artá, ja per parentesc pròxims, ja per amistat o be per tràfecs d'interessos tendrien moltíssimes relacions uns amb altres i com tardaren tant els metges a declarar que la malaltia reinant dins Son Servera era maligna aquelles relacions no quedaren interrompudes i fàcilment se propagà a la nostra vila.

Els documents d'aquells temps nos parlen de que una dona ja vella el dia 26 de Maig del dit any vengué d'aquell poble perque se sentia malalta, arribà al horabaixa i morí aquell mateix vespre. La tradició confirma tal notícia i diu que era *Sa Mestra Bidigus*, dona d'edat natural d'Artá que s'ocupava en l'ensenyansa de nines de Son Servera i que tenguent la casa patral an el carré del Castellet d'Artá, vengué aquí essent la primera víctima de la pesta.

A pesar de que se sabia que a Son Servera se'n morien seguit, seguit, se feren en sa mort les ceremonies, visites, acompanyada i funerals acostumats; però recelosos ja alguns dels metges de la vila la visitaren amb precaució, més no se cuidaren de declarar davant el poble sa creensa de que la malaltia que li causà la mort casi repentina fos la pesta i així fou que dins Artá s'escampà també d'una manera ràpida i alarmanant.

El primer que d'ella la prengué fou el cabo dels milicians d'Artá en Miquel Ferrer que morí al ondemà en el carré de la Puresa. Quant morí aquest ja se prengueren mides extraordinaries com cremar-li tota la roba i mobles, i paredar-li el portal de casseua, però des-

graciadament ja era tart. Els atacats aumentaren fora mida, el morts se succeien i abans del darrer de maig els metges d'Artá considerant-se insuficients per assistir a tants sollicitaren de la Junta Superior de Sanidat qu'enviàs més facultatius.

El poble consternat i ple de terror no sabia lo que's feia. Se privà immediatament baix de penes severes l'entrada de gent sana dins les cases avont hagués mort colcà, però per les finestres, durant la nit entraven els que romanien de la familia per salvar les joies o prendes que haguessen pogut quedar intactes al cremar mobles i robes dels apestats. Mes, amb l'esperienca de Son Servera, tant la Junta Superior com la local de Sanidat, com les autoritats de la vila, immediatament donaren ordres terminants per amonar en lo possible els efectes terribles de la malaltia que tantes vides segava.

De tot d'una se manaren construir barraques en campaments diferents, en especial a Bellpuig i an es Recó, aont se determinà establir-hi altres tants de Llatzerets com igualment s'en establiren a Son Salvador i a sa Badeya.

Quedaren de tot d'una, encarregats de tot el servici facultatiu el medge d'Artá D. Geroni Quetglas junt amb els farmacéutics D. Gregori Morey i D. Guillem Sureda per la preparació de medicines els quals dugueren tot el pès de l'assistencia facultativa fins al dia 3 de Juny en que vengué el medge D. Bartomeu Nadal natural de Manacor que fou enviat pel Sr. Inspector general del Cordó de Sanidat perque assistís a la vila, duquent una carta del Batlle d'aquell poble dirigida al Ajuntament d'Artá en la que presentava aquell facultatiu esperant que li prestarien tots els auxilis necessaris.

Eren encara insuficients els servicis dels medges esmentats i la Junta Superior de Sanidat manà fer un sorteig entre els medges mallorquins tocant per sort a D. Bernat Pons de Binisalem que vengué immediatament a la nostra vila posant-se a les ordres de la Junta local per l'assistencia dels malalts.

Davant desgracies de tal magnificencia sempre surten cors heroics que moguts per la caritat cristiana desafien les malalties i la mateixa mort en be dels demés germans. Un cor d'aquests havia de tenir el distingit Doctor en medicina D. Bartomeu Obrador, natural de Felanitx que s'oferí espontaniament per atendre als apestats de la nostra desgraciada vila el qual dia 6 del mateix Juny arribà i se posà piedadament al servici dels malalts. Entre els facultatius que vengueren es precis fer-hi constar el practicant de cirurgia D. Antoni Borrás que se posà a ajudar als demés en lo que l'haguessen de menester.

La Junta Superior de Sanidat desveltant-se per a capturar en lo possible la propagació de la peste, demaná a l'Illa. Sr. Bisbe permís per tancar les Iglèsies d'Artá, Capdepera i Son Servera i el dia 28 de maig D. Nicolau Sala Roca Vicari General interí de Mallorca envià un ofici an els vicaris de cada un d'aquests pobles diguent de part de S. Ilma. que se tancassen els temples, que dispensava an els vecins de l'obligació d'oír missa, i dant-los ordre de que enviasen els sacerdots a prestar an els infectats els servicis espirituals, i que se subjectassen an els encarregats del cordó.

Semb'a que no se precisava aqueixa reconanació d'auxiliar als malalts perque moguts p'el zel de la salvació de les ànimes i per la caritat tots els sacerdots de la vila, els frares i els ermitants i molts d'altres relligiosos que vengueren de fora poble cuidaren amb gran esment d'assistir allà ont semblava que més falta poguessin fer els seus auxilis com direm més envant.

L'Ajuntament de tot d'una no se mogué de la vila per poder donar amb més prontitut totes les ordres precises. El dia 30 de Maig cridà al medge D. Geroni Quetglas diguent-li que presentàs immediatament una llista de tots els malalts que tenia a son càrreg. Al endemà dia 31, el tornà cridar i li manà donar una altre relació certificada especificant la malaltia que sufrien i l'estat en que's trobaven, i així cada dia li manaren presentar aquestes relacions fins que'l dia 2 de Juny a la venguda de D. Bartomeu Obrador l'Ajuntament l'envià a fer corantena ell i tota la familia per haver tengut tant de contacte amb els malalts. El medge Quetglas obeí i s'en anà a «S'Hort d'en Salat» aont ehi estigué fins al dia 25 de Juny en que la Junta de Sanidat novament li manà qu'exercís an el poble la seua facultat.

En aquelles hores els de Son Servera se veien amb grosses dificultats a causa de la carestia que sufrien i segurament preocupadíssims amb l'estat deplorable del seu poble no tendrien notícia de que Artá estigués en semblant quant l'Ajuntament d'allà envià en el nostro la sigüent comunicació:

«Sr. Batlle i Ajuntament const, de la Vila d'Artá.

Suposat que nos veim precisats per els gestos d'aquesta vila, es precis que tot d'una que repiguen aquesta comunicació, envien 200 lliures, moneda del Rey, de lo contrari quedarán baix de la responsabilidad. = Son Servera 31 de Maig de 1820. = Juan Nabot, Batle.»

Andreu Ferrer.

Seguirá)

Notícies i Comentaris

DE POLÍTICA

Ara que tot se transforma i que pareix que res ha de quedar allà on estava fa un quants anys, perquè en lloc d'una casota veia amb poques finestres i un bon corral amb famé, que servia per escola de nins ara en el mateix lloc es necessari fer-hi un altra edifici amb moltes persianes i vidres i un bon jardí ple de rosers i no de fems; ara que'ls mallorquins ja hem après a ferne graners de les cases i torres que'ls nostros avis estimaven i respectaven com a rellíquies de Senyors i feudalismes que ja nos pareix que podem oblidar; ara que a Ciutat veig qu'han fet un Cine ont hi havia una església plena de devocions. El tomada en terra no més que perquè feia nosa per l'embelliment de la Ciutat; ara que tot fa tuf de revolució i que se compleixen els desitjos dels infels d'altra temps que volian tomar campanars per aixecar-hi ximences an el seu lloc; ara que molta de gent ha deixat de dejeuner en Corema i qu'en lloc de sa Bul'la s'estimen més guardar dins el cantarano accions del ferrocarril o papeletes de la Caixa Rural, es hora de pensar bé amb lo que feim i veure que si anam massa depressa a tomar parets, podem torná caure a cada instant dins la torpesa de tomar en terra un temple replè de belleses plásticas, històriques i des sentimentalisme més sublim, per obrir-hi un carrer, an el seu lloc i acabar per edificar-hi més tart, un cine pobre i vulgar.

I, además, hem de comensar a veurer-hi clar tots i hem d'apendre a demanar noves lleis per castigar aquets delictes moderns que sembla que no estaven previstos en les lleis del poble antic, perquè no's possible pensar que se puguin fer tantes coses mal fetes com ha fet la nostra generació present dins tot el mon, sense que'ls vertadés culpables purguin en vida la seva culpa, per exemple de s'Humanitat.

Convé pensar bé en que es

gran delicte de la guerra europea fou un delicte de la política mundial; creure que la gran riquesa acaramullada per uns pocs espanyols en pocs anys a costas de la gran necessitat dels demés, es un altre delicte de la política espanyola; convé veure clar qu'a Mallorca es la política mallorquina que fa tomar esglésies per fer carrers on més tart uns mercaders hi farán cine i balls de máscaras abusius i repugnants.

Convé fixar-mos bé en els delictes polítics i demanar compte a la política de tots els seus crims.

Hi ha una gran necessitat present de fixar-mos en la política. Se fa sentir el dever que te un tots de fer-mos polítics.

D'avui endavant, hem de pensar en triar be qui ha d'esser el nostro Batle i així com els bons cristians solem confesar-mos amb el confés conegut, aixís també, els bons ciutadans no nos hem de conformar mai més en donar la direcció política de la nostra vida social a un diputat que no tenguem de tota confiança.

Fa un més qu'era jo a Madrid i havent anat an el Congrès dels Diputats mentres durava una sessió casi memorable en que se discutien els presuposts, de tres proposicions que presentá el gran defensor del catolicisme espanyol a les Corts, senyor Senante, no s'en prengué ni una en consideració. Hi havia que sentir an el gran orador amb quina raó parlava i que be ho deia, però llevors hi havia que planye l'esforç d'aquell gran talent que predicava en desert perquè ni tan sols l'escoltaven els demés diputats, o s'immensa majoria dels demés. Va esser llevor que jo me preguntava a mi mateix si vertaderament aquells diputats havien estat elegits per el poble espanyol, Perque si el poble espanyol es tant relligiós, ¿Com es possible que'ls seus diputats no escoltin ses peticions?

Si Deu ho vol procuraré fer un poc de llum demunt d'aquesta qüestió d'actualitat, dins el pròxim número de LLEVANT.

A. C. S.

Ciutat de Mallorca-Maig de 1920

Al Castell d'Alaró

El setmanari popular de Ciutat "L' Ignorancia" convocá els seus amics, que son els amics de les coses mallorquines, a pendre part en la festa de germanor que per segona vegada celebrava. L' any anterior se feu damunt el Puig de Santa Magdalena d' Inca. Enguany damunt l'històric Castell d'Alaró.

Els amics de Mallorca, els entusiastes de les nostres reivindicacions van augmentant en progressió geométrica. Que si a l' any passat forem una vintena els qui nos darem les mans, aprop de doscents forem enguany els qui mos aplegarem en la festa germaniivola. Germá d'ideal, chi acudi també el benemérit Orfeo Mallorquí, qui durant la missa cantá magistralment *Oh Salutaris* i *Bone Pastor* d'en Estava.

Després del saboros arrós que se serví a tots els amics se pronunciaren brindis entusiastes i se donaren visques patriótiques.

Baixats del Castell el poble d' Alaró s'aplegá tot en la Plassa per escoltar a l'Orfeo que desde la terrassa de la Sala cantá amb un ajust admirable sis o set pessets de son repertori plenes de sabor de la terra entre elles la "Cançó del Tafoner" del President de l'Orfeo D. Antoni Pol qu'es d'una sencillesa i d'un efecte corpenedors.

El poble aplaudía entusiasmat a la millor entidat choral mallorquina i se veia que's compenetrava amb ell perquè comprenia música i lletra. Moreixen mil enhorabones son director i son president per la acertada direcció que li han sabut donar.

(1) Sant Antoni de sa plassa d'es mateix nom.

D'Artá i sa Comarca

Seamos ag adecidos

Los sucesos ultimamente ocurridos han llenado de tristeza más que de miedo a todas las personas que fundadas en la moralidad y en el orden desean el engrandecimiento de nuestro querido Artá pues no han sido más que una clara demostración del incremento que va tomando una semilla que alguien está interesado en sembrar valiéndose para ello de la calumnia y la mentira. No cerremos los ojos a la realidad y comprendamos los múltiples beneficios recibidos de nuestros directores que con constantes desvelos procuran nuestro bien. Reconozcamos la obra benéfica que realizan las entidades Caja Rural y Sindicato Agrícola y agradezcamos sus gestiones.

Entrenicemos muy alto el imperio de la verdad y trabajemos todos colectivamente formando una Junta de Defensa representada por todas las clases sociales y acabemos de una vez con odios y rencores que bien demostrada queda su obra negativa.

Esta Junta debería tener por único lema: El bien de Artá, trabajar en pro de la moralidad y el orden y procurar una buena administración.

Finalmente me permito rogar a la clase obrera que en cuantas ocasiones necesite de las Autoridades no lo hagan con manifestaciones tumultuosas sino por medio de comisiones que pacífica y ordenadamente expresen su voluntad.

Pedro Moragues.

EL PRIMER DE MAIG

Com es demés anys en aquest dia la major part de treballadors no han fet feina però la festa no es estada aninada com els demés anys. La Federació Obrera Artanenca està dividida i se desfà com una calça.

Així mateix se posà un poc de murta davant el local i se tiraren quatre focs el disapte a vespre però no hi havia entusiasme. El dia dematt la banda de D. Antoni Gi i tocà diana p'els carrers. A les nou anaren en manifestació uns 30 homes i altres tantes dones i al·lots a la Sala cantant l'Internacional i dant visques al primer de maig.

(1) Hem rebut aquest article del nostre amic don Pere Moragues que insertam per les derivacions trascendents que pot tenir dins el nostre poble.

El decapvespre en el Principal se feu una especie de mitin, predicant el President de la d'Artá, el de Capdepera i en Pere Papa, que digueren lo acostumat. Unes nines cantaren, ballaren i digueren caasons. El vespre al seu local repetiren lo mateix.

CRONICA

METEOROLOGIA. — Temps fort, temps d'estiu més be que de primavera es estat el reinant durant la quinzena. S'esperava aigua, i no n'ha venguda. Enguany totes les senyals menten.

AGRICULTURA. — Ja's pot pensar com s'ha posada la cosa amb tanta set. Els sembrats han patit molt, especialment en les marines i terres primes. L'any de gra en general se presenta malament. De laves si que n'hi haurà col·luna. Ja s'arribassen a la carrera. A certes bandes ja están per envestir les civades.

Els arbres be, per ara se veu molt de fruit. Sols se tem però que degut a la sequedat no'l tirin. Deu vulgui que s'arreglhi la cosa.

SAN DAT. — Hi ha passa d'enginetes, però gracies a Deu son fluixes. Colca costipat, però pocs morts. Deu fassa que dur així.

MALALT DE GRAVEDAT. — Hei está desde fa dues setmanes l'amorà Francese de Morell espòs de sa Madona Aina Terrassa. Deu li ajud per la part que més convenga.

OBRES DEL FERROCARRIL. — Sembla que volen activarse aqueixes obres, però se dispon de poc personal i no se fa la via que se desitja. Sabem que la Companyia te ja adquirit el ferro pels rails i que prest el durán. Els contractistes s'apressuren també però lo que lo que falta a fer es encara molt per poder-se preparar la venguda per Nadal pròxim com se deia, però creuen que per a Pascua si que pot esser aquí.

CANS SENSE MORRAL. — Acabada de donar una disposició ja veuen infractors. Se feu una crida per ordre del Governador perquè se fés dur morral an els cans. Els primers dies s'en feia cas. Ara ja no hi pensen.

DILIGENCIA. — Ara'n surt una cada dia de Can Garreteta per 1'50 pts. per passatger.

ASSOCIACIÓ NOVA. — Com a fiola del Sindicat Agrícola Catòlic s'ha constituït jau na Associació de Socors mutuels per cassos de malaltia. El dia 11 se constituï, haguent se ja apuntats 36 socis. Es de creure que aqueixa novella

associació pendrà molta forsa. Heu fa preveure l'entusiasme amb que s'intressen per ella els socis de la Caixa Rural i del Sindicat Agrícola, únics que poden perteneixer-hi.

OPOSICIONS. — En les oposicions a Rectoria que se celebraren els dies 27 i 28 d'Abril a Ciutat hi prengueren part els tres respectius Rectors d'Artá, Capdepera i Son Servera d'aquesta comarca Rs. D. Gabriel Muntaner D. Juan Torrandell i D. Juan Rubi. També hi prengué part el nostre paísà i amic Rt. D. Sebastià Esteva, Rector de Binisalem. Enhora bona a tots.

CARTELLS REBUTS. — El Sr. Batle de Solier nos obsequià amb el de les Festes que s'han celebrades an aquella Ciutat, L'Oïfó Catalá amb el del Concurs musical Premi de Concepció Rebill i Cibilis Viuda Romaguera i el President de la «Junta de Ganaderos de Baleares» amb el del concurs de bestiar qn'els dies 20 21 i 22 de Maig s'ha de celebrar. La falta d'espai nos priva de sa publicació.

Agraim l'obsequi

REBUT. — Hem rebut uns quants llibrets i folletons de llurs entors. Acusam rebut i oferim parlar-ne en un dels pròxims números lo que no feim en aquest per sobre d'original.

ASSOCIACIÓ D'OBRETES DE ST. JOSEP. — Aquesta benéfica Associació feu celebrar en el Convent els dies 30 d'Abril, 1 i 2 de Maig les Coranta Hores que va deixar en testament la difunta secretaria D.ª Maria Terrassa (a. c. s.). Predicà el Triduo el Rt. D. Andreu Servera Pvre. A l'ofici del dia de la conclusió s'hi cantà la Missa a tres veges d'en Perossi.

Al decapvespre a les cinc en el local-escuela dels PP. Franciscans hi tengué lloc una Tarda religiosa-literaria musical a benefici de l'associació. El cor de Josepines cantà l'Himne a St. Josep i algunes altres composicions amb molta afinació. La Tresorera donà conta del Balans o moviment de contes de la associació. Dues nines recitaren el dial·lec "Vui esser Josefina" de D.ª Margalida Estelrich i el Predicador del Triduo Rt. D. Andreu Servera feu un discurs concis i alinut sobre la caritat cristiana. Tots foren molt aplaudits.

Se repartiren limosnes i se feu la capta per dins aquel local com igualment se tregueren les sorts de la rita organizada.

Fou una festa simpática. Enhorabona a les organizadores.

Gran Colmado Artanenc

d' en GUIEM BUJOSA (a) Ganancia

SE VENEN BONS I BARATO

Comestibles de tota casta, licor, dolces, galletes, etc., etc. ● Grandiós surtit de Perfumeria

Aquesta casa es s'única depositaria dins Artá del ANIS TUNEL

Fixau-vos be en sa direcció: **CARRÉ DE PALMA 3 ARTA**

L'agència Bujosa (e) Ganancia serveix amb esment, puntualitat i barato qualsevol encàrrec se li fassa per Ciutat i peis altres pòbles de Mallorca

Despaig a Artá i **CARRE DE PALMA N.º 3** - Despaig a Palma: **ESTANC DES BANC DE S'OLI**

GRANDES ALMACENES

San José

DE

Vda. Ignacio Figuerola

La neria	Zapateria	Pañeria	Bordados
Lencería	Confecciones	Pañolería	Tapicerías
Camisería	Corsetería	Corbatería	Alfombras
Mercería	Sedería	Bisutería	Perfumería

ABRIGOS CAPOTES PALLIZAS IMPERMEABLES

Artículos para luto -- Géneros de punto -- Bastones
y paraguas -- Artículos de viaie

SASTRERIA - MODISTERIA - CAMISERIA

Mantas de Lana - Chanclos de Goma

Gran sección de Peletería

Ventas al contado-Precio fijo-Teléfono. 217--PALMA- *Esta casa no tiene sucursales*

La Fonda Randa, de Esteva

Carré de Palma, 48—ARTA

S'ES OBERTA FA POC. TOT ES NOU.
I LLAMPANT. SERVICI ESMERADISSIM

Prontitut

SEGUREDAT I ECONOMIA

Ensaïmades i panets

En lloc se troben millors que a la

PANADERIA Victoria

ES FORN NOU

D'EN

Miquel Roca Castell

A sa botiga hei trobareu sempre pans, panets,
galletes, bescuits, rollets, i tota casta de pasticeria

TAMBE SE SERVEIX A DOMICILI

Netadat, prontitut i economia

DES PAIG Carrer de Palma 3 bis. ARTA

GRAN BOTIGA

D'EN

JUAN VICENS (a) JAN

7en de tota casta de artícles, comestibles, galletes, etc

ES REPRESENTANT DE SA PERFUMERIA

L. CACCIO

TE DEPOSIT DE MAQUINES DE COSIR

Paff i Ancora

Com també tota casta d'instruments musicals. Bandurries, Guitterres, etc.

Tip. Católica de Ferrer i Sureda-ARTA

DISPONIBEL